

Avdelningen för vård och omsorg
Susanna Eklund

Socialdepartementet

Stärkt läkemedelsförsörjning i samverkan – Nationella åtgärder för fördelning, omfördelning och inköp vid brist (SOU 2026:22)

Sammanfattning

Utredningen om säkrare tillgång till läkemedel har i ett delbetänkande lämnat förslag på möjliga nationella åtgärder vid läkemedelsbrist. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tillstyrker utredningens förslag. De senaste årens läkemedelsbrister har tydliggjort behovet av nationella verktyg för att säkerställa tillgången till läkemedel när frivilliga åtgärder inte är tillräckliga. SKR välkomnar därför förslagen om tvingande fördelning, retur och omfördelning av läkemedel samt inrättandet av en nationell inköpscentral för läkemedel. Förslagen kan bidra till en mer robust, jämlik och patientsäker läkemedelsförsörjning och bidra till att säkerställa att läkemedel når de patienter som har störst behov när tillgången är begränsad.

SKR vill samtidigt betona vikten av tydliga roller och ansvar mellan berörda aktörer, väl fungerande samverkan samt tillräckliga praktiska och tekniska förutsättningar för att de föreslagna åtgärderna ska kunna genomföras effektivt. SKR anser också att regionernas involvering och viktiga roll inför beslut om tvingande åtgärder och nationella inköp är en förutsättning för att förslagen ska kunna genomföras.

Allmänna synpunkter

SKR delar utredningens bedömning att det finns behov av nationella verktyg för att hantera situationer där allvarliga läkemedelsbrister riskerar att påverka patienters tillgång till nödvändig behandling. Det är positivt att utredningen bygger vidare på befintliga samverkansstrukturer och föreslår lösningar som kan användas både i normalläge och vid kris.

SKR bejakar att utredningen så tydligt utgår från att nationell samordning ska kombineras med regional kompetens och ansvar. Regionerna har en central roll när det gäller medicinska prioriteringar, läkemedelsanvändning

praktiskt genomförande och finansiering av läkemedel. SKR delar bedömningen att regionernas erfarenheter och kunskap behöver tas till vara och anser att det är en förutsättning för att förslagen ska vara genomförbara.

5. Förslag om tvingande fördelning, retur och omfördelning av läkemedel

SKR tillstyrker förslagen om tvingande fördelning, retur och omfördelning av läkemedel. Organisationen delar utredningens bedömning att frivilliga åtgärder bör vara förstahandsalternativet men att det samtidigt behöver finnas möjlighet att fatta bindande beslut när situationen kräver det. De senaste årens läkemedelsbrister har tydliggjort behovet av nationella verktyg för att säkerställa att läkemedel når de patienter som har störst behov när tillgången är begränsad. Den nuvarande ordningen som till stor del bygger på frivillig samverkan är inte tillräcklig i svåra bristsituationer och det saknas ett regelverk som möjliggör flera av de åtgärder som skulle vara önskvärda och som utredningen nu har föreslagit en reglering för. SKR ser också positivt på att utredningen utgår från att åtgärder i första hand ska genomföras inom befintliga distributionskedjor, vilket främjar både patientsäkerhet och effektivitet.

SKR tillstyrker att Läkemedelsverket ges ansvar för beslut om tvingande åtgärder. Samtidigt vill SKR understryka betydelsen av att besluten föregås av nära samverkan med regionerna och andra berörda aktörer för att välgrundade prioriteringar ska kunna göras utifrån flera perspektiv.

SKR vill också framhålla behovet av transparens och gemensamma lägesbilder. För att beslut om fördelning och omfördelning ska kunna fattas på ett ändamålsenligt sätt behöver det finnas tillgång till aktuell information om tillgängliga volymer, behov och lagerstatus.

SKR instämmer i utredningens förslag att tvingande fördelning föredras före omfördelning samt att distributionen bör följa den normala försörjningskedjan så lång som det är möjligt. SKR vill också lyfta att det bör övervägas om frivillig retur skulle vara ett möjligt verktyg att utveckla, särskilt eftersom frivillig fördelning bedöms komma att användas betydligt oftare än tvingande fördelning.

Vidare vill SKR framhålla vikten av att de föreslagna tvångsåtgärderna utformas i samspel med de krav på lagerhållning och försörjningsberedskap som successivt införs. Regelverket bör utformas så att det stödjer och inte motverkar incitamenten att bygga upp och upprätthålla robusta beredskapslager.

SKR ser även behov av fortsatt analys av vissa praktiska frågor kopplade till genomförandet, bland annat logistik, spårbarhet, returhantering och

förutsättningarna för olika aktörer i försörjningskedjan att genomföra beslut om omfördelning. Det är också viktigt att samtliga relevanta aktörer i försörjningskedjan omfattas av de praktiska lösningarna.

Slutligen vill SKR lyfta behovet av tydliga principer för prioritering när flera samhällsviktiga verksamheter samtidigt har behov av samma läkemedel, exempelvis hälso- och sjukvården, veterinärmedicinen och försvaret. SKR delar utredningens bedömning att tidsaspekten är avgörande vid allvarliga läkemedelsbrister vilket förutsätter att roller, mandat och ansvar och adekvata resurser hos alla aktörer tydliggörs och säkerställs.

6. Förslag om nationell inköpscentral för läkemedel

SKR tillstyrker förslaget om att inrätta en nationell inköpscentral för läkemedel och delar utredningens bedömning att funktionen bör placeras vid Socialstyrelsen. En nationell inköpsfunktion kan stärka Sveriges förmåga att agera samlat vid allvarliga läkemedelsbrister och skapa bättre förutsättningar för deltagande i nordiska och europeiska samarbeten.

SKR delar utredningens bedömning att den nationella inköpscentralen behöver organiseras så att den kan agera snabbt när behov uppstår. Det är också positivt att utredningen bygger på en modell där nationell samordning kombineras med relevant kompetens från regioner och andra berörda aktörer.

Den nationella inköpsfunktionen bör utformas så att den kompletterar och samspelar med befintliga regionala och gemensamma upphandlingsstrukturer, snarare än duplicerar dem. Det gäller exempelvis inom vaccinområdet, där regionerna redan har etablerad kompetens, gemensamma arbetssätt och fungerande samverkansvägar som bör tas till vara.

SKR instämmer i utredningens förslag att Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket ska bistå inköpsfunktionen med särskilt brådskande hälsoekonomiska bedömningar vid behov och att detta behöver kunna ske skyndsamt.

SKR vill understryka vikten av fortsatt tydlighet kring finansieringsansvar, ansvarsfördelning och tillämpning av upphandlingsregelverket i situationer där skyndsamma nationella insatser behöver genomföras. Det gäller särskilt läkemedel som regionerna normalt sett inte upphandlar (receptläkemedel). Liksom vid beslut om tvingande åtgärder är det en förutsättning att regionerna är delaktiga vid beslut om nationella inköp i de fall regionerna förväntas använda och finansiera dessa. Det är också angeläget att de lösningar som väljs bidrar till en effektiv användning av tillgängliga läkemedel och minimerar risken för onödig kassation.

7. Offentlighet och sekretess

SKR välkomnar utredningens förslag som syftar till att skapa bättre förutsättningar för informationsutbyte mellan berörda aktörer vid läkemedelsbrister. Möjligheten att dela relevant information är en viktig förutsättning för effektiv samverkan och välgrundade beslut. Samtidigt är det angeläget att regleringen ger ett tillräckligt skydd för känsliga uppgifter och skapar tydliga rättsliga förutsättningar för samverkan.

8. Ikraftträdande

SKR bedömer att det föreslagna ikraftträdandet i huvudsak är rimligt. SKR ser också positivt på att de föreslagna åtgärderna kan införas samlat och därmed stärka förutsättningarna för en mer robust läkemedelsförsörjning. Samtidigt är det viktigt att genomförandet samordnas med övriga pågående initiativ inom försörjningsberedskap och lagerhållning för att skapa ett sammanhållet och långsiktigt hållbart system.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande